జానకి

శ్రీ వి. యస్. చెన్నూరి

రామ్మూర్తి స్కూలు ఫైనల్ పాసయి, మేనమామ గారి ప్రోత్సాహంతో, పై చదువులకి గాను, మద్రాసుకి పయనమయ్యాడు.

రామ్మూర్తిని సాగనంపడానికి జానకి స్టేషన్ దాకా వెళ్ళింది. రామ్మూర్తి జానకివద్ద సెలవుతీసుకుని అతికష్టంతో రైలెక్కాడు.

ఎప్పుడూ లేడిపిల్లలా గెంతుతూ, నవ్వుతూ, చలాకీగా వుండే జానకి, ఆరోజు అదోలా వుండడం రామ్మూర్తిని కలవర పెట్టింది. రైలు కదిలేప్పుడు జానకి కళ్లల్లో నీళ్లు తిరిగాయి. జానకి ఎంత ప్రయత్నించినా, రామ్మూర్తి కంటబడకుండా దాచుకోలేకపోయింది. రామ్మూర్తి శిలాప్రతిమకి మల్లే గుడ్లప్పగించి చూస్తూ వుండిపోయాడు.

రైలు శరవేగంతో దూసుకుపోతోంది. రైలు కంటే వేగంగా రామ్మూర్తి బుర్రలో పిచ్చి పిచ్చిగా, ఆలోచనాతరంగాలు సాగిపోతున్నయ్.

రైలు సెంట్రల్ స్టేషన్ చేరుకుంది. రామ్మూర్తి కళ్ళల్లో జానకి మెదులాడుతూనే వుంది.

మద్రాసులో అంతా కొత్త వాతావరణం. అందరూ కొత్త నేస్తాలు. ఏదో వింతలోకంలో వున్నట్టనిపించేది రామ్మూర్తికి.

తనతో తిరిగేవాళ్ళందరూ కలిగినవాళ్ళ పిల్లలు. భోగాలకీ విలాసాలకీ ఘరానాగా ఖర్చుపెట్టేవాళ్ళు.

పాపం, తన కలా సాగదు. మేనమామ భాగ్యవంతుడు కాడు. అతడి సంపాదన తినడానికే చాలదు. కాని, కష్టంలో కష్టం, ఎలాగో, అప్పో సప్పో చేసి, పంపిస్తున్నాడు. రామ్మూర్తి పైకి ఘరానాగా అవుపించినా డబ్బు మాత్రం అతి పొదుపుగా వాడుకునేవాడు.

రామ్మూర్తికి కొత్త వాతావరణంలో—కొత్త నేస్తాలతో కాలం సరదాగానే గడిచిపోతోంది.

ఎప్పుడో, ఏకాంతంలో వున్నప్పుడు మాత్రం జానకి జ్ఞాపకాని కొచ్చేది. గుండెలు బరువెక్కేవి. ఏదో పోగొట్టుకున్న వాడికి మల్లే దిగులుగా కూచుండిపోయేవాడు.

సంవత్సరం రోజులు దొర్లిపోయాయి. సెలవుల్లో విద్యార్థులందరూ తమ తమ ఇళ్ళకు వెళుతున్నారు. రామ్మూర్తికూడా మామగారికి ఉత్తరంరాసి బయలుదేరాడు. రైలు కదిలింది.

'జానకిని చూచి సంవత్సరం అవుతోంది. ఈ సంవత్సరం వ్యవధిలో ఎంతగా మారిపోయిందో!

నే నొచ్చానని తెలిస్తే తప్పకుండా పరుగెత్తుకొస్తుంది. నేను చూడనట్టే వుండిపోతాను. పలకరించను. తాను పలకరించడానికి బిడియపడుతుంది. కాస్త ఉడికించి పలకరిస్తాను.

"మద్రాసునించి నాకేం తెచ్చావ్?"—అని అడుగుతుంది.

"అబ్బే, నేనేం తేలేదే"—అంటాను. చిన్నబుచ్చుకుంటుంది.

మెల్లగా వొక్కొక్కటే జేబులోంచి, తీసి ముందు పెడతాను. జానకి సంతోషిస్తుంది.

మద్రాసులో నా అనుభవాలు గోరంతలు, కొండంతలు చేసి చెబుతోంటే నోరు తెరుచుకు వింటుంది'—రామ్మూర్తి యేవేవో పిచ్చి పిచ్చిగా కలలు గంటున్నాడు.

రైలు, స్టేషన్లో ఆగింది. పెట్టే, బెడ్డింగూ కూలీ నెత్తికెక్కించి, హుషారుగా, కాలినడకనే బయలుదేరాడు.

మామగారింటికి పోయేదార్లోనే జానకి ఇల్లు. డాబా మీద కనిపిస్తుందేమో నని చూచాడు. కనిపించలేదు.

"ఎందుకు తొందర?—నేనొచ్చానని తెలిస్తే ఆవిడే పరుగెత్తుకురాదూ?"—అని నవ్వుకున్నాడు.

రామ్మూర్తి ఇల్లు చేరుకున్నాడు...అప్పటికే రెండుమూడు రోజులు గడిచిపోయినై. ఊళ్ళోని స్నేహితు లందరూ, ఒక్కొక్కరే వచ్చి పలకరించి పోతున్నారు జానకిమాత్రం అవుపించలేదు. కారణం వూహించుకోలేక పోయాడు. జానక్కి తెలీదేమో ననుకున్నాడు.

కాని, ఊరంతా తెలియగా, జానక్కి తెలియకపోవడమేమిటి?—రామ్మూర్తికి జానకిమీద కోప మొచ్చింది.

'ఎంతగర్వం!'—అనుకున్నాడు. కాని, అలా అనుకుని గప్ చిప్పున వుండలేకపోయాడు.

'నేనే ఎందుకెళ్ళకూడదు వాళ్ళింటికి?'—అనుకున్నాడు. అనుకున్నదే తడవు. లేచి బయలు దేరాడు.

గుమ్మం యెక్కుతూనే జానకి తండ్రి సీతారామయ్యగారు ఎదురై పలకరించకుండానే చరచరా వెళ్ళిపోయాడు. రామ్మూర్తి లెక్క చెయ్యలేదు. 'ఆయన గారి తరహా అంతే'—అనుకుంటూ ముందుకె నడిచాడు.

జానకితల్లి రామలక్షుమమ్మ మాత్రం—"యెప్పుడొచ్చావు నాయనా?—కులాసా?" అని పలకరించి, దొడ్లోకి దారితీసి, అరగంటదాకా తిరిగిరాలేదు.

జానకి అవుపిస్తుందేమోనని వెతికాడు. కనిపించలేదు. డాబామీదకి వెళ్ళి చూచాడు. డాబామీది గది తాళం వేసివుంది.

"జానకేమైంది?"—అని అడుగదామనుకుంటే, నౌకరువెధవకూడా అవుపించలేదు.

ఏమీ తోచక అలా కూచుండిపోయాడు.

ఎంతసేపని అలా కూచోగలడు?—తిన్నగా దొడ్లోకెళ్ళి, మల్లెపాదులికి నీళ్ళుపోస్తున్న రామలక్షుమమ్మగారివద్ద సెలవుపుచ్చుకుని, ఇంటివేపు నడిచాడు.

నడిదార్లో అవుపించిన నౌకర్ని నిలేసి అడగ్గా జానకి వూళ్ళో లేదనీ మేనమామగారింటికి వెళ్ళిందనీ తెలిసింది. రామ్మూర్తి ఆశ నిరాశయింది ఆ వూళ్ళోవున్న నాలుగురోజులూ అతికష్టంతో గడపాలిసి వొచ్చింది. దిగులుగా ఏమీ తోచేదికాదు ఎవరితో మాట్లాడుతున్నా—ఏపని చేస్తున్నా జానకి జ్ఞాపకానికొచ్చేది.

మరో సంవత్సరంరోజులు దొర్లినయ్.

పరీక్షలు దగ్గరపడుతున్నయ్. పరీక్షలవగానే సెలవులు. సెలవుల్లో యింటికెళ్ళొచ్చు. జానకిని చూడొచ్చు రామ్మూర్తి అందరి విద్యార్థులతోబాటు పరీక్షలకి తయారవుతున్నాడు.

ఇంతలో మామగారికి సీరియస్ గా ఉందని ఇంటినుండి వుత్తరం వొచ్చింది. ఉత్తరం అందగానే ఎకాఎకిని బయలుదేరి వెళ్ళాడు.

మామ చావుబ్రతుకుల్లో ఉన్నాడు. డాక్టరు పెదవులు విరిచారు. రామ్మూర్తి గుండెల్లో బండ పడ్డట్టయింది.

వారంరోజులపాటు సేవ చేయించుకున్న మామగారు, ఓనాటిరాత్రి పన్నెండుగంటలకి, ఇహలోకయాత్ర చాలించారు. మామగారికి కర్మక్రతువులయ్యేవరకూ, రామ్మూర్తికి క్షణం తీరిక లేకపోయింది. కనీసం, జానకిని కలుసుకునేందుక్కూడా వ్యవధి దొరకలేదు.

ఆరోజు ఇంట్లో వాతావరణం కాస్త ప్రశాంతంగా ఉంది. వచ్చిన చుట్టాలందరూ వొక్కొక్కరే వెళ్ళిపోయారు. మేనమామగారి బావమరిది, అతని తాలూకు బంధువులూ తప్ప మరెవ్వరూ లేరు మేనమామగారి ఆస్తిగురించీ—అత్తగారి పోషణ గురించీ వాళ్ళల్లో వాళ్ళకి మాటలు జరుగుతున్నయ్.

రామ్మూర్తికి వీలు దొరికింది. తిన్నగా జానకి ఇంటివేపు నడిచాడు.

జానకి ఇంటిముందు కారు ఆగివుంది. ఎవరో బంధువులొచ్చినట్టున్నారు. ఇంట్లో అంతా హడావిడిగా ఉంది.

ఎవరో పెళ్ళిచూపులకని వచ్చినట్లు నౌకరు ద్వారా తెలిసింది.

అబ్బాయి ఎం. ఏ. పాసయ్యాట్ట. కాలేజీలో ట్యూటర్ గా పనిచేస్తున్నాట్ట. పిత్రార్జితం బోలెడంత వుందట. అందగాడూ, గుణవంతుడూనట. జానక్కి ఈ సంబంధం ఇష్టమేనట

రామ్మూర్తి గుండెల్లో గతుక్కుమంది. మనసు మనసులో లేదు. పిచ్చిపిచ్చిగా ఆలోచించుకుంటూ ఇంటివేపు నడిచాడు.

ఆ మరునాటి సాయంత్రం. డాబామీద జానకి ఒక్కర్తే కూచుని, దూరంగా ఆకాశంలో ఎర్రగా నిట్టూరుస్తూ, పడమటి కొండల్లో క్రుంగిపోతున్న సూర్యుని పసిడికిరణాలతో ధగధగా మెరిసిపోతోన్న ప్రకృతిని, చూస్తూ యేవేవో తియ్య తియ్యని కలలు కంటోంది.

ఆమె కట్టుకున్న తెల్లని వాయిలుచీరా, తెల్లని సిల్కు చోళీ, వొదులుగా అల్లుకున్న జడలో తురుముకున్న మల్లెపూలూ, సంజకాంతుల వింతవెలుగుల్లో ధగధగా మెరిసిపోతోన్నయ్.

పచ్చగా, పసి నిమ్మపండులా, వయసుతో వచ్చిన వయ్యారంతో అప్పుడే దిగివచ్చిన అప్సరసకి మల్లే వుంది జానకి.

'రెండేళ్ళకే ఎంతగా మారిపోయింది!

అడవాళ్లెంత త్వరగా ఎదిగిపోతరు!'—అనుకున్నాడు రామ్మూర్తి.

ఆ మారడం ఒక్క శారీరకంగానే కాదు—మానసికంగా కూడా—అన్న విషయం తెలుసుకునేందుకు ఎంతో కాలం పట్టలేదు రామ్మూర్తికి.

జానకిని మాటల్లోకి దింపి, మెల్లగా తన మనస్సులోని విషయాన్ని బయటపెట్టాడు.

జానకి పకపకా నవ్వేసింది.

"క్షమించు రామూ; నువ్వు అందని పళ్ళకి అర్రులు చాస్తున్నావ్"

"నిజంగానా?"

"అవును. ఆడది ఎప్పుడూ అధికమయిన సుఖాల్ని—ఐశ్వర్యాన్ని కోరుతుంది. కాని దారిద్ర్యాన్ని కోరి తెచ్చుకోదు. బాధల్ని వరించదు."

రామ్మూర్తి స్థాణువులా నుంచుండిపోయాడు.

"జానకీ! ఆడదానికి కావలిసింది ఐశ్వర్యం ఒక్కటేనా?"

"కాకపోవొచ్చు; కాని, ఐశ్వర్యంతో కొనుక్కోలేని దేమీ లేదు"

"ప్రేమని కూడానా?"

"ప్రేమా?—ప్రేమ?—అవన్నీ పుస్తకాల్లోని మాటలు మూర్తీ! వాస్తవిక జీవితానికి కావలసింది డబ్బు!—ప్రేమ కాదు."

రామ్మూర్తి పలకలేదు.

నిజమేనా—ఆడదానికి కావలసింది ఐశ్వర్యం ఒక్కటేనా?—కోరిన నగలూ, చీరలూ, అందమైన మేడా, మంచి కారూ, దాసదాసీలూ వుంటే చాలా?—ప్రేమకి అర్థం లేదా?

రామ్మూర్తి ఆలోచిస్తూ వుండిపోయాడు.

జానకి మారిపోయింది—ఆ వునికిలో ఠీవి—ఆ మాటల్లో హుందాతనం—ఆ కళ్ళల్లో గర్వం—జానకి నిజంగా మారిపోయింది.

"నిజం జానకీ, అర్థంలేని ప్రేమకోసం ఆశల్ని చంపుకోవడం అవాంతరాలని తెచ్చిపెట్టుకోవడం వెర్రితనమే కావచ్చు. ఇప్పటికయినా నీహృదయం విప్పి చెప్పినందుకు నా ధన్యవాదాలు. సెలవ్ జానకీ!—వెళ్ళొస్తా!"—రామ్మూర్తి జవాబు కోసం ఎదురు చూడకుండానే చరచరా మెట్లు దిగి వెళ్ళిపోయాడు.

జానకి అతగాడి వేపు చూచి నవ్వుకుంది.

'పిచ్చివాడు!'—అనుకుంది.

* * *

జానకి, ఆ వూళ్లో పేరు ప్రఖ్యాతులు గడించిన డాక్టరు సీతారామయ్యగారి ఏకైక పుత్రిక. లేక లేక పుట్టిన సంతానం కావడంచేత అల్లారు ముద్దుగానే పెరిగింది. సీతారామయ్యగారు జానకికి ఎందులోనూ లోటు జరగనిచ్చేవాడు కాదు. గారాబంగా పెరగడం మూలాన మాటంటే పడ్డంగానీ—మనసులోని విషయాన్ని దాచుకోవడంగానీ ఎరగదు. ముక్కుకి సూటిగా ప్రవర్తించేది.

పచ్చగా, పసినిమ్మపండులా వయసుతో వచ్చిన వయ్యారంతో విరియబూసిన గులాబీ పూవులా ఎప్పుడూ నవనవలాడుతూ వుండేది.

జానక్కి, స్కూలు వదలక పూర్వమే రామ్మూర్తితో పరిచయమైంది. వందలాది విద్యార్థుల్ని సూదంటు రాయిలా ఆకర్షించి, తనచుట్టూ తిప్పించుకుని, కాపలా కాయించుకుని, గర్వంగా తనలో తాను నవ్వుకునే జానకి, రామ్మూర్తిచేత ఆకర్షింపబడిందంటే, రామ్మూర్తిలోని విశిష్టతేననాలి.

రామ్మూర్తి అందగాడు. తెలివిపరుడు. గుణవంతుడు.

జానకి అప్పుడు నాలుగో ఫారం కాబోలు చదువుతోంది. స్కూలు వార్షికోత్సవాల సందర్భంలో, విద్యా

ర్థుల చేత ప్రదర్శింపబడ్డ నాటికలో 'హీరో'గా నటించిన రామ్మూర్తి, ప్రథమ బహుమతిని పొందడమే గాకుండా, జానకి హృదయాన్ని కూడా దూరగొన్నాడు. ఆ మరుసటియేడు విద్యార్థుల, 'లలితకళా సంసత్తు' కార్యదర్శిగా రామ్మూర్తీ, సహాయకురాలుగా జానకీ ఎన్నుకోబడ్డంతో సన్నిహితులయ్యారు. ఈ సాన్నిహిత్యమే సినిమాలకీ, షికార్లకీ కూడా తిరిగేంత స్నేహానికి దారితీసింది.

జానకీ రామ్మూర్తులు ఒకరి ఆంతర్యాలు మరొకరికి చెప్పుకునేవారు. కష్టసుఖాలు పంచుకునేవారు. గంటల తరబడి యేవేవో చర్చించుకుంటూ కూచునేవాళ్లు, ఎవరూ వాళ్ళని వారించేవాళ్లు కారు.

ఇద్దరూ స్కూలు ఫైనల్ పరీక్షల్లో కృతార్థులయ్యారు. జానకి పై చదువులికి వెళ్లడం యిష్టంలేక అంతటితో ఆగిపోయింది. రామ్మూర్తి మామగారి ప్రోత్సాహంతో మద్రాసుకి వెళ్లాడు.

రామ్మూర్తి మద్రాసులో వున్న రెండేళ్ళ కాలంలోనూ జానకి బాగా మారిపోయింది. తండ్రి సీతారామయ్యగారి దశ మారింది. ఎప్పుడో ఒకటీ రెండూ దంపగమారి కేసులు తప్ప కళ్ళు మూడని డాక్టరు గారికి, డిమాండు హెచ్చింది. ఇప్పుడు రెండు చేతులా ఆర్జిస్తున్నారని అందరూ అంటున్నారు. ఈమధ్య ఓ కారు కూడా కొన్నారట. దీంతో జానకి అంతస్తూ పెరిగింది. గొప్పబుద్ధులూ, గొప్ప అలవాట్లూ, గొప్పవారితో స్నేహం, అలవర్చుకుంది. అభిరుచులు మార్చుకుంది. బజారు కెళ్ళాలన్నా కారులో వెళ్లాలి. చీర కట్టుకునేప్పుడు కూడా దాసీది పక్కనుండాలి.

జానకి బాగా మారిపోయింది—ఆవిడ దృక్కోణం మారిపోయింది.

గొప్పగొప్ప సంబంధాలు జానకి కోసం ఎగబడుతున్నాయి.

అందం తక్కువనో—ఐశ్వర్యం తక్కువనో—చదువు తక్కువనో — ఉద్యోగం లేదనో వంకలు పెడుతోంది జానకి. చివరికి, మద్రాసునించి ఓ సంబంధం వొచ్చింది. అతగాడికి అందం, ఐశ్వర్యం, చదువూ ఉద్యోగం అన్నీ వున్నయ్. జానకి యీ సంబంధాన్ని వొప్పేసుకుంది. వరుడు కట్నం రూపేణా చిల్లికానీ ముట్టనని చెప్పడంచేత, సీతారామయ్యగారు కూడా ఈ సంబంధం చేసుకునేందుకు వొప్పుకున్నారు.

జానకిప్పుడు యేవేవో వూహించుకుంటూ, తియ్యతియ్యగా కలలుగంటోంది.

ఆమెకిప్పుడు కావలిసింది అర్థంలేని ప్రేమకాదు.

కీర్తి!—డబ్బు!—హోదా!......

* * *

అత్తగారిని పుట్టింటికి సాగనంపి, రామ్మూర్తి మద్రాసుకి బయలుదేరాడు. పరీక్షలయిపోయినై. సెలవులిచ్చారు. అప్పటివరకూ రామ్మూర్తికి, తన భవిష్యత్తుని గురించి ఆలోచనే రాలేదు.

అత్తగారు పుట్టిల్లు చేరుకుంది మామగారీ ప్రపంచంలోనే లేరు.

'ఇప్పుడు నాకెవరు దిక్కు?—చదువుకి డబ్బెవరంపుతారు?—కనీసం తిండెవరు పెడతారు?—నాకీ ప్రపంచంలో ఎవరున్నారు?

తల్లి పోయింతరవాత, తల్లి తోబుట్టువు కాబట్టి ఆదరించాడు. అతడూ దాటుకున్నాడు. ఇహ, ఆదరించేవాళ్లెవరున్నారు?

తండ్రికి ఉత్తరం రాస్తే?—ఛీ!—అన్నం పున్నం ఎరుగని తల్లిమీద అభాండం మోపి, పుట్టింటికి తరిమేసి భోగంముండతో కులికే తండ్రికా?—అంతకంటే అడుక్కుతినొచ్చు.

అవును, నేనేం అశక్తుణ్ణి కాను. నాపొట్ట నేను పోషించుకోగలను చదువుకున్నాను ఎక్కడో నౌకరీచేసి బ్రతుకుతాను.'—రామ్మూర్తి చదువుకి స్వస్తిచెప్పి, ఉద్యోగంకోసం ప్రయత్నించడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

పెట్టేబేడా సర్వస్వం అమ్మి అంతకుపూర్వం చేసిన చేబదుళ్లు తీర్చేసి, గది ఖాళీచేసి, ఉద్యోగాన్వేషణకు బయలుదేరాడు.

కాని, ఉద్యోగాలు సంపాయించడం అనుకున్నంత తేలికయినపని కాదని తెలుసుకునేందుకు ఆట్టే కాలం పట్టలేదు.

ఆఫీసులూ—ఫ్యాక్టరీలూ—మిల్లులూ—దుకాణాలూ అన్నీ గాలించాడు. ఎక్కడ ఖాళీవుందని విన్నా అక్కడికి పరుగెత్తాడు. కన్నవాడికాళ్ళల్లా పట్టుకున్నాడు. కాని ప్రయోజనం కనిపించలేదు.

రోజూ, కాళ్ళరిగేలా వూరంతా గాలించి, సాయంత్రానికల్లా ఉసూరుమంటూ 'రామసామి సత్రం' చేరుకునేవాడు. అరటిపళ్లు ఆరగించి, పంపు నీళ్లు పట్టించి, అరుగుమీదికి చేరుకునేవాడు. సత్రం అరుగులమీద బసచేసే అభాగ్యుల్నీ, అనాథల్నీ చూస్తూ—'జీవితమంటే ఇంత భయంకరంగా వుంటుందా?'—అనుకునేవాడు.

'అందుకనే కాబోలు, జానకి ప్రేమని తృణీకరించి, ఐశ్వర్యం వేపు మొగ్గింది.'—అనుకుని బాధగా నిట్టూర్చేవాడు.

ఆరోజు, ఆరాత్రివేళ మద్రాసు మహానగరం విద్యుద్దీపాల నీలికాంతుల్లో దేదీప్యమానంగా వెలిగిపోతోంది. పగలంతా కార్లతో—రిక్షాలతో తీరికలేని విశాలమైన తారురోడ్లు విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నయ్

ఐలెండ్ గ్రౌండ్సుపక్కగా, పేవ్‌మెంటుమీద ఒక్కడే కాళ్లీడ్చుకుంటూ—బిక్కు బిక్కుమంటూ నడుస్తున్నాడు, సత్రం వేపు రామ్మూర్తి.

బట్టలు బాగా నలిగిపోయినై. క్రాపు చెరిగిపోయింది. గడ్డం మాసిపోయింది. జేబులో చిల్లిగవ్వ లేదు. రేపణ్ణించీ, ఆరగించడానికి అరటిపళ్ళుగూడా లేవు. ఆఖరుకాణీ స్టార్ సిగరెట్టురూపాన వెలిగిపోతోంది. రామ్మూర్తి దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తున్నాడు. అతనిముందు భవిష్యత్తు భయంకరంగా నర్తిస్తోంది కోరలువిప్పి.

ఏదో చప్పుడయితే వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. రోడ్డుమీద వెళుతోన్న రిక్షా ఆగిపోయింది ఎవరో ఇద్దరు ఎదురెళ్లి ఆపారు అందులో ఒకడు చేతిలోని కత్తిని ఝుళిపిస్తున్నాడు. మరొకడు రిక్షాలోని బెంగాలీ ఆసామిని దింపి, అతగాడి జేబులు తడుముతున్నాడు. రిక్షావాడూ—ఆసామీ నిస్సహాయంగా నుంచుండిపోయారు.

ఈదృశ్యం చూచేసరికి, రామ్మూర్తిలోని ఉడుకురక్తం కుతకుతలాడిపోయింది. మద్రాసులోని గుండాగుల మోసాలు రామ్మూర్తికి తెలియందికాదు. రామ్మూర్తి చూస్తూ వూరుకుండలేకపోయాడు.

వెంటనే వెనక్కి తిరిగి, సింహంలా, కత్తి పట్టుకున్న వాడిమీదికి ఉరికాడు. అంతవరకూ నిస్సహాయంగా నుంచున్న ఆసామీకూడా రెండోవాడితో కలియబడ్డాడు. కొంతసేపు పెనగులాడింతరువాత దుండగులిద్దరూ పారిపోయారు.

ఆసామీ మనసు కుదుటబడింది. ఏ అత్యాచారమూ జరక్కుండా-జేబులోని పాతిక వేల రూపాయలూ చెక్కుచెదరకుండా సమయానికి దేవుళ్లాగా ఆదుకున్న రామ్మూర్తిని ఎంతోగానో అభినందించాడు. రామ్మూర్తిని తనతోబాటు తన లాడ్జికి తీసుకుపోయి, అతని స్థితిగతులు విచారించి, తనకి చేసిన మేలుకు కృతజ్ఞతగా తనతో పాటు కలకత్తా వొస్తే, తప్పకుండా యేదేనా వుద్యోగం యిప్పించగలనని హామీ ఇచ్చాడు. రామ్మూర్తి బెంగాలీ ఆసామీతోబాటు కలకత్తా వెళ్లడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

మరుసటిరోజు, కలకత్తా మెయిల్లో బెంగాలీ వాలాతో బాటు, రామ్మూర్తి కూడా ప్రయాణమయ్యాడు.

* * *

బండ్లు ఓడలవుతాయ్—ఓడలు బండ్లవుతాయ్. ఏదుర్వ్యసనమూ ఎరగని డాక్టరు సీతారామయ్యగారు త్రాగుడుకీ రేసుకీ అలవాటు పడతారనీ, ఉన్న సర్వస్వం రేసుల్లో పెట్టి, హటాత్తుగా గుండెలాగి పరలోకయాత్ర సాగిస్తారనీ ఎవరూ అనుకోలేదు.

డాక్టరుగారి మరణంతో అప్పులవాళ్లు యాగలు మూగినట్టు మూగి, మిగిలిన కాస్తకూడా పంచుకుపోయారు. భార్యాబిడ్డలు తలదాచుకోడానికి ఇల్లు కూడా మిగల్లేదు.

రామలక్షుమమ్మ కూతురు జానకితోబాటు తమ్ముడిల్లు చేరుకోవలసి వచ్చింది. జానకి అంతస్తు దిగిపోయింది. సినిమాలూ షికార్లూ బందయినై. ముతక బట్టలే కరువైనై.

రాగిగువ్వ కట్నం అడక్కుండానే పెళ్ళికి ఒప్పుకున్న పెద్దమనిషి డాక్టరుగారు చెల్లుకునేసరికి పాతిక వేలు కట్నం చెల్లించందే పుస్తె కట్టనని కూచున్నాడు. అంతా 'సెటిల్' అయి పెళ్లిపీటలదాకా వచ్చిన పెళ్లి అలా తెల్లారిపోయేసరికి, రామలక్షుమమ్మగారి గుండెల్లో బండపడ్డట్టయింది. డాక్టరుగారు బ్రతికుండగా ఎగబడుతోన్న సంబంధాలు చనిపోయింతరువాత ఒక్కటీ దిగిరావడంలేదు

"చెరువులో నీళ్లుండేవరకే కప్పల బెకబెకలు" అని ఎంతోగానో వగచింది జానకి తల్లి రామలక్షుమమ్మ.

జానకిక్కి అంతా అయోమయంగా వుంది.

"నాకు పెళ్లొద్దు! చదువుకున్నాను. ఉద్యోగం చేసుకు బ్రతకగ్గలను. నాకోసం మీరేమీ బెంగపెట్టుకో వద్దు" అని అన్నది జానకి.

"అక్కేంటి వెర్రి పిచ్చిపిల్లా! ఆయనగారు పోయి ఇప్పటికే కాపురం వీధిన బడిందిచాలక, నీవుకూడా సంపాయించాలా మగరాయుడికిమల్లే పెళ్లీ పెటాకు ల్లేకుండా" అని కంటనీరు పెట్టుకున్నది రామలక్షుమమ్మ.

తల్లికేం జవాబు చెప్పాలో తోచక బిక్క మొహం వేసింది జానకి.

పెళ్లిపీటలదాకా వచ్చిన పెళ్లి ఆగిపోయేసరికి, జానకిక్కి లోకంమీద చెడ్డ చిరాకేసింది.

"ఛీ! ఏం మనుషులు!—డబ్బుకోసం ఏమైనా చేస్తారు. ఎన్ని అబద్ధాలయినా ఆడుతారు. ఎంత నీచానికయినా దిగుతారు—వీళ్లు మనుషులేనా?—వీళ్లకి హృదయాల్లేవా?—అనుకున్నది జానకి.

వెంటనే రామ్మూర్తి జ్ఞాపకానికొచ్చాడు. ఆమె హృదయం బరువుగా—బాధగా క్షోభించింది. కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి

'మానవులు యేగాలికాచాప ఎత్తుతారు. ఏసమయానికామాట మాట్లాడతారు. నేను మాత్రం యేం చేశాను?—డబ్బుకోసం రామ్మూర్తి ప్రేమని తృణీకరించలేదూ?—రామ్మూర్తి హృదయం యెంతగా క్షోభించిందో.

రామ్మూర్తి ఇప్పుడిక్కడుంటే?—నాకన్నీటి ధారతో అతనిపాదాలు ప్రక్షాళనంచేస్తే?—క్షమించమని ప్రార్థిస్తే?—జానకి హృదయం తల్లడిల్లింది.

జానకి ఎప్పుడూ, ఏకాంతంలో, ఏదో ఆలోచించుకుంటూ గడపడం రామలక్షుమమ్మకి బాధగా వుండేది.

జానకి మేనమామ రంగారావు లౌక్యుడు, వ్యవహారశాలి. తిమ్మనిబమ్మని చెయ్యగలడు. బమ్మని తిమ్మనీ చెయ్యగలడు. అతడు తలుచుకుంటే చెయ్య లేని పనంటూ ప్రపంచంలో వుండదని రామలక్షుమమ్మకి బాగా తెలుసు. అంచేత ఆకాస్తయినా ధైర్యంగా వుండగలుగుతోంది.

రంగారావు కూడా వూరుకుండడంలేదు. తన శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తూనే వున్నాడు. తెలిసిన సంబంధాలన్నీ విచారిస్తూనే వున్నాడు.

ఇంతకీ కాలం కలిసిరానప్పుడు ఎవరుమాత్రం యేం చెయ్యగలరు?

రోజులు దొర్లుతున్నాయ్.

ఉన్నట్లుండి ఓనాడు, రంగారావు గారింట రామావధాన్లు సాక్షాత్కరించారు.

రామావధాన్లని ప్రత్యక్షంగా చూడని వాళ్ళుంటే వుండొచ్చుగాని, ఆప్రాంతంలో కనీసం అతగాడిపేరు కూడావినని వాళ్ళుంటారంటే మాత్రం నమ్మడానికి వీల్లేని విషయం.

భార్యలేని మగాళ్ళకి భార్యల్ని—భర్తలేని పిల్లలకి భర్తల్నీ యేరి, కూర్చి వాళ్ళని ఓయింటి వాళ్ళనిచేసి, అక్షతలుచల్లి, ఆశీర్వదించి, దక్షిణ తాంబూలాలు, పట్టుపీతాంబరాలు స్వీకరించడం ఆయనగారి ఉద్యోగం. ఆప్రాంతంలో ఎంతమంది బ్రహ్మచారులున్నారో—ఎంత మంది కన్నెపిల్లలున్నారో, ఆస్తి, వయసు, వర్ణం, గోత్రాలతో సహా వారికి కంఠస్తం.

రామావధాన్లు అంత అకస్మాత్తుగా రంగారావు గారింట సాక్షాత్కరించారంటే, తప్పకుండా యేదో విశేషం వుండితీరుతుందని ఇంటిల్లిపాదీ అనుకున్నారు.

భోజనానంతరం తాంబూలం సేవిస్తూ, అవధాన్లుగారు తాము విచ్చేసిన అసలుకారణాన్ని బయటపెట్టారు. పెళ్ళికుమారుడి వివరాలు తెలుసుకున్న రంగారావుగారు, ఎగిరి గంతేశారు.

"అంత కంటేనా?—శుభస్యశీఘ్రం" — అని కూడా మాట యిచ్చేశాడు.

"మీరామాట అంటారని నాకూ తెలుసు, నిక్షేపంలాంటి సంబంధాన్ని ఎవరు వద్దంటారు? నామాట మీరు తోసేయరనే ముహూర్తం కూడా పెట్టుకొచ్చాను. అబ్బాయికీ అమ్మాయికీ అన్ని పొంతనలూ సరిపోయినై. రేపురాత్రికే ముహూర్తం, మీరు కట్టుబట్టల్తో బయలుదేరితే చాలు—అన్ని యేర్పాట్లూ చేయించేశాను"—అని అంటోంటే రంగారావుగారు పరమానంద భరితులైయారు.

"అక్కయ్యా! జానకి చాలా అదృష్టవంతురాలే. లేకపోతే యిలాంటి సంబంధం ఇంటికి వెతుక్కు రావడమేమిటి? —దాని ముఖంలోనే వుంది ఆలక్ష్మీ కళ!"—అని అంటోంటే, రామలక్ష్మమ్మ కేమీ అర్థంకాలేదు.

"అదేమిటే, అలా చూస్తూ నుంచుంటే ఎలా?— తయారుకావాలి. ఇప్పుడే ప్రయాణం. ప్రొద్దుటికల్లా అక్కడుండాలి ఊ—తయారుకండి. బండి మాట్లాడుకొస్తా—ఆలస్యంలేదు" —అంటూ కంగారుగా బండ్లకోసం పరుగెత్తాడు రంగారావు.

ఈ సంబంధం రంగారావు ఎరిగిన సంబంధమేననీ, అమ్మాయి అదృష్టవంతురాలు కాబట్టే కట్నాలు కానికలు అవసరంలేకుండా, అన్ని ఖర్చులూ వాళ్ళే భరించి పెళ్లి చెయ్యడానికి ఒప్పుకున్నారనీ, వాళ్లను ఒప్పించడానికి తనుపడ్డ శ్రమ యింతా అంతా కాదనీ, రామావధాన్లు చెప్పగా తెలుసుకున్న రామలక్ష్మమ్మగారి కళ్లల్లో ఆనంద బాష్పాలు రాలాయి.

ఈ శుభసమయంలో 'ఆయనగారు' లేకపోయారుకదా అని, ఆనందబాష్పాలు అశ్రుబిందువులుగా కూడా మారాయి.

జానక్కి యిదేమీ అర్థంకాలేదు.

అబ్బాయిని చూడకుండానే, తన అంగీకారం లేకుండానే, తనకి పెళ్లేమిటి?—అనుకుంది. కాని, తన శ్రేయస్సుకోరే తల్లి, తల్లితోబుట్టువూ, ఆమాత్రం ఆలోచించకుండా వుంటారా? — అని కూడా అనుకుంది.

ఆడ పెళ్ళివారి బళ్లు వూరుచేరుకునేసరికి, మగ పెళ్లి వారు ఎదురొచ్చి, విడిదిగృహానికి తీసుకెళ్లారు.

విశాలమయిన భవంతి. అందమైన ఫర్నిచర్ తో విద్యుద్దీపాలతో చక్కగా అలంకరించి వుంది. భోజన వసతులూ, మర్యాదలూ వగైరాలు సక్రమంగానే జరిగినై.

ఏం మర్యాదలు జరుగుతున్నా, రామలక్ష్మమ్మ గారికి యేదో కొరతగానే వుంది. పెళ్లికుమారుణ్ణి గూర్చి పూర్తి వివరాలు తెలుసుకోవాలి — పెళ్ళి కూమారుడి వయసెంత?—ఏం చదువుకున్నాడు?— ఎంత ఆస్తివుంది?—ఎలా వుంటాడు?—గుణవంతుడేనా?—తలిదండ్రులున్నారా? — రామలక్ష్మమ్మ గారి బుర్రలో ప్రశ్నల పరంపర, వరసగా ఒకదాని వెంబడి ఒకటి పుట్టుకొస్తున్నవి.

రామలక్ష్మమ్మగారి ప్రయత్నం ఫలించింది.

ఓ నౌకరుద్వారా విషయాలు తెలిసినవి. పెళ్ళి కుమారుడు అందంగానే వుంటాట్ట. ఆట్టే చదువు సంధ్యలు లేకపోయినప్పటికీ, వెనక బోలెడంత ఆస్తి వుందిట. వందెకరాల మాగాణీ—అద్దెలొచ్చే అయిదు మేడలూ,—సాలుకి పాతికవేలు దాకా ఆదాయం వచ్చే పొగాకు వ్యాపారంవుందిట. వెనక వారసులూ గీరసులూ ఎవరూ లేరట. 'ద్వితీయం' అని పేరేగాని వరుడికి ఆట్టే వయసు కూడా లేదట.

ఆ చివరివాక్యం వినేసరికి రామలక్ష్మమ్మగారి కడుపులో గతుక్కుమన్నది. కాని, వెంటనే— 'అయితేమాత్రమేం? బోలెడంత ఆస్తి వుందిట'— అనుకుంది.

జానక్కి పెళ్లే కాదేమోనని బెంగపెట్టుకున్న రామలక్ష్మమ్మ కిది సంతోషకారణమే అయింది.

తన్ను రెండో పెళ్ళివాడి కివ్వబోతున్నారని వినేసరికి జానకి మండిపడింది. తన యిష్టాయిష్టాలతో నిమిత్తంలేకుండానే పెళ్ళి యెలా జరుగుతుందో చూద్దాం, అనుకుంది పౌరుషంగా.

కాని, ఎదురుగుండా — విద్యుద్దీపాలతో అందంగా అలంకరింపబడ్డ అందమైన మేడా — మేడ నిండా దాసదాసీలూ కంటబడేసరికి జానకి కళ్ళు బైర్లు క్రమ్మినయ్.

ఒంటినిండా ఆభరణాలూ, పెట్టెనిండా బట్టలూ, చేతినిండా డబ్బు, అందమైన కారూ, కీర్తి! హోదా!—ఐశ్వర్యం!—ఇంతకంటే యేంకావాలి? జీవితంలో సుఖపడ్డానికి?

ఏవేవో తియ్య తియ్యగా—విందులూ, విహారాలూ, సభలూ, సన్మానాలూ—కళ్లముందు కరిగిపోసాగినయ్.

"ఎంత అదృష్టవంతురాల్ని!" — అనుకుంది. వెంటనే ఆమె అంతస్తు పెరిగిపోయింది. ఆమెకళ్లల్లో గర్వం!—ఉనికిలో హుందాతనం! తొణికిసలాడింది.

"ఇప్పుడు రామ్మూర్తే వుంటే?—ఈర్ష్యతో ఎంతగా కుమిలిపోయేవాడు!—పాపం, పిచ్చివాడు!" అని నవ్వుకుంది. అతనిమీద జాలి కూడా కలిగింది జానక్కి.

పెళ్లి సర్వమర్యాదలతో సలక్షణంగానే జరిగిపోయింది.

భర్త కంటపడినప్పుడల్లా, జానకి గుండెలు తనకి తెలీకుండానే ఝల్లుమనేవి.

కట్టుడుపళ్లు...కోరమీసాలు—రంగు వేసిన వెంట్రుకలు-బట్టతలా—ముడుతలదవుడలూ—మొరటు సరసం—జానకికి అసహ్యాన్ని కలిగించేది.

వెంటనే, ఐశ్వర్యం—ఆభరణాలూ...అందమైన మేడా—కారూ—పరిచారికలూ కళ్ళముందు కనిపించి, యేదో మైకంలోకి లాక్కుపోయేది.

అప్పటికి పెళ్ళయి వారం రోజులు గడవలేదు. దొడ్లో జామిచెట్టుకింద కూచుని దంతధావనం చేసుకుంటోన్న జానకికి, పక్కవాటాలో వున్న లక్ష్మిందేవమ్మకీ ఎదురింటి రామాయమ్మకీ జరుగుతోన్న సంభాషణ, చెవిని పడింది.

"అవును పాపం! అథం శుభం యెరగని అర్భకురాలు! కాకపోతే యీ పెళ్ళి కెలా వొప్పుకుంటుంది?—బంగారబొమ్మలాంటి పిల్ల."

"అంతేలే లక్ష్మీవమ్మా, దేవుడెవరికి యెట్టా రాశాడో అట్టా జరిగిపోవలిసిందే. కాకపోతే ఎవర్ననుకుంటే ఎవరు పడ్డారో చూశావు ముసలాడికి? ఇంతకీ శశి—అదృష్టవంతురాలు."

అయినా ఆడపిల్లంటే అదీ. నాకీ పెళ్లి వొద్దని మారాం చెయ్యలేదుట. మారాంచేస్తే మారుతల్లి వొప్పుకోదని తెలుసు. గప్ చిప్పున తన పని తాను చేసి వూరుకుంది. ఇంతకీ ఏమైందో! ఎక్కడుందో!—పాపం దాని తల్లుంటే, దాని బతుకలా నడివీధి పాలవుతుందా?"

"ఆఁ దానికేం? చదువుకున్న పిల్లట, ఎక్కడికెళ్ళినా ఏ ఉద్యోగమో సద్యోగమో చేసుకు బ్రతగ్గలదు."

"అయినా జానకెలా పడిందంటావ్?"

"ఏముంది? అవధాన్లుగారి పుణ్యం, రాత్రికి రాత్రి వెళ్లి నిశ్చయం చేసుకొచ్చాడుట, ముసలాడి బ్రతుకు అభాసుపాలవుతుందని"

"అయినా కన్నతల్లెలా వొప్పుకుందో!"

"డబ్బమ్మా, డబ్బు!—డబ్బు చూపిస్తే చచ్చే పీనుగ లేచి కూచుంటుంది."

"పాపం, అందరూ చేరి దాని నెత్తిన నిప్పులు పోశారు."

జానకి కడుపులో గతుక్కుమంది.

'ఏఁవిఁటి—నా నెత్తిన నిప్పులు పోశారా? డబ్బుకాశపడి నా జీవితాన్ని నాశనం చేశారా?'

జానకి కూర్చున్న చోటే కూలబడిపోయింది.

'ఎవరా శశి?—ఏం చేసింది?—నాకీ పెళ్లొద్దని ప్రతిఘటించిందా?—ఇంట్లోంచి పారిపోయిందా?—ఎందుకు పారిపోయింది?—ఎందు కొద్దంది?—ఆలోచిస్తూ వుండిపోయింది.

ఆ యింట్లో జానకికి యేమీ తక్కువలేదు. అనుభవించడానికి ఐశ్వర్యంవుంది. అధికారం చెలాయించడానికి దాసదాసీలున్నారు.

కాని, జానకికి ఏదో అసంతృప్తిగా—ఏదో వెలితిగా—ఏదో కొరతగా వుండేది.

ఆ యింట్లో అందరూ తన్ను జూచి భయపడే వాళ్లే—తన్ను గౌరవించే వాళ్లే కానీ—ప్రేమతో పలకరించేవాళ్లు లేరు. తన కష్టసుఖాల్ని పంచుకునే వాళ్లు లేరు. తన్ను సానుభూతిగా చూచేవాళ్లు లేరు.

భర్త, వీరవరహావతారం; వ్యాపారంమీద పొరుగూరు వెళ్లాడంటే, ఒకొక్కప్పుడు వారంరోజులయినా ఇంటికిరాడు. ఇల్లంతా యేదో భావురుమంటోన్నట్టు, ఇంట్లో ప్రతివస్తువూ తనవేపు జాలిగా చూస్తోన్నట్టు, అనిపించింది.

ఏదో అశాంతి—ఏదో అసంతృప్తి తన్ను వెంటాడుతోన్నట్లు బాధపడేది.

రామ్మూర్తి!...శశి!—జ్ఞాపకానికొచ్చేవారు. గంటల తరబడి, జానకి ఏకాంతంగా గదిలో కూలబడి ఆలోచిస్తూ వుండిపోయేది.

* * * *

రామ్మూర్తి కలకత్తాలో ఓ ఇంగ్లీషు ఫరం లో గుమాస్తాగిరీ చేస్తున్నాడు.

హోటలుతిండీ—గదిలో నిద్రా—కొత్తకొత్త నేస్తాలు—సరికొత్త వాతావరణం.—యే చీకూ చింతా లేకుండా రోజులు గడిచిపోతున్నయ్

రామ్మూర్తి కొద్దికొద్దిగా బెంగాలీకూడా నేర్చుకున్నాడు.

ఆరోజు రామ్మూర్తి అప్పుడే ఆఫీసునుండి గదికి వచ్చాడు. గది తాళం వేసివుంది. నౌకరు కుర్రాడు అవుపించలేదు.

'ఈపాటికి గది తాళాలు తెరిచి, గది శుభ్రం చేసి, స్నానానికి నీళ్ళు సిద్ధం చేయవలసినవాడు. ఇంకా రాలేదేం చెప్మా!'—అనుకుంటూ వీధివరాండాలో నుంచుని, చూడసాగాడు. ఎదురింటి డాబామీది గదిముందు వరాండాలో, ఎవరో దాసీపిల్లతో పరాచికాలాడుతూ కనిపించగానే—"ఆరిభడవా,"—అని తనలో తాను నవ్వుకున్నాడు.

ఇదివరకు నాలుగయిదుదఫాలు ఇలా జరిగాయి కాని, రామ్మూర్తి వాణ్ణివిషయమై హెచ్చరించలేదు

ఇంతలో పచ్చగా, సన్నగా, ఓ అందమయిన బెంగాలీ యువతి, తెల్లని దుస్తులు ధరించి, నల్లని ముఖముల స్లిప్పర్సుతొడిగి, వానిటీబ్యాగుతో గుమ్మంలో ప్రత్యక్షమయింది. ఆవిణ్ణిచూచి పరాచికాలాడుతోన్న 'జంట' పరారయింది.

ఇంతకాలంగా రామ్మూర్తి ఆ గదిలో వుంటున్నా ఆవిణ్ణెప్పుడూ చూళ్ళేదు.

రామ్మూర్తి ఆవిడవేపుచూస్తూ అలానుంచుండి పోయాడు. ఆవిణ్ణిచూచేసరికి 'జానకి' జ్ఞాపకానికొచ్చింది.

ఆరిపోయిన పుండుని ఎవరో కెలికినట్టయింది

మరచిపోయిన విషాదగాథ మళ్ళీ స్మృతిపథంలో విలయనృత్యం చెయ్యసాగింది.

బరువుగా నుంచున్నచోటే కూలబడిపోయాడు.

"అదేటిబాబూ, అలా కూచుండిపోయారు?"—అని నౌకరు కుర్రాడడిగే దాకా, రామ్మూర్తి యీ లోకంలో లేడు.

రోజూ రామ్మూర్తి నిద్రలేచేసరికి, ఆవిడ కిటికీవద్ద తలదువ్వుకుంటూనో, జడల్లుకుంటూనో, తిలకం దిద్దుకుంటూనో, పూలుముడుచుకుంటూనో కనిపించేది.

రామ్మూర్తి గుండెలు బరువెక్కేవి.

రామ్మూర్తి కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని, స్నానం చేసి, ముస్తాబై గది బైటకొచ్చేసరికి ఆవిడకూడా గుమ్మంవద్దనో, వీధిలోనో తయారయ్యేది. రామ్మూర్తి బాధగా ఆవిడవేపు చూస్తూనడిచేవాడు. మళ్ళీ బస్సులోనో బస్సుస్టాపింగ్ వద్దనో తారసపడేది. రామ్మూర్తి గుండె దడదడలాడేది.

'ఎవరీవిడ?—ఈమెకెవరూ లేరా?—ఒంటరిగా ఈ మహాపట్నంలో యేం చేస్తోంది?—చదువుతోందా?—ఉద్యోగం చేస్తోందా?'—రామ్మూర్తి తనకి తెలీకుండానే ఆమెనిగురించి ఆలోచించేవాడు.

ఆమెని మరిచిపోవాలన్నా సాధ్యమయేది కాదు.

ఆరోజు రామ్మూర్తి, ఆఫీసులో కూచుని, యేదో ఫైలు తిరగేస్తున్నాడు ఇంతలో ఆఫీసుకుర్రాడు వచ్చి, మేనేజర్ పిలుస్తున్నాడని చెప్పాడు. రామ్మూర్తిలేచి, మేనేజర్ రూములోకి వెళ్ళగానే, అక్కడ కూచున్న ఓ అమ్మాయిని తనకి పరిచయం చేస్తూ—"ఈమె మిస్ రేఖ మన సేల్సు డిపార్టుమెంటులో పనిచేస్తూవుండేది. చాలా శ్రద్ధగా పనిచేసుంది మీకు పని అధికంగావుందని ఈమెని ఇక్కడికి రప్పించాను. ఈమె యికమీదట మీకు సహాయం చేస్తుంది"—అని మేనేజర్ చెబుతోంటే రామ్మూర్తి ఆవిడవేపు చూచాడు. వెంటనే కొయ్యబారిపోయాడు.

ఎవర్నుండి రామ్మూర్తి తప్పించుకు తిరగాలని ప్రయత్నించేవాడో—ఎవర్నిగూర్చిఅనుకోకుండానే ఆలోచించేవాడో—ఆవిడే!—ఆ బెంగాలీవనితే!

ఏమిటీవింత?—నేనీమెనుండి తప్పించుకు తిరగలేనా?—ఇంటిదగ్గరా, ఆఫీసులోనూ ఎక్కడా ఆమెసముఖంనుండి తప్పించుకోచూడ్డం వృథాప్రయాసేనా?—అనుకున్నాడు.

వెంటనే రామ్మూర్తికి నవ్వుకూడా వొచ్చింది.

'నేనెందుకీమెనుండి, దూరంగా వుండాలని ప్రయత్నిస్తున్నాను?—ఈవిడేం దయ్యమా?—భూతమా?'

రేఖ రామ్మూర్తి వేపు వింతగా చూస్తోంటే, మేనేజర్ రామ్మూర్తిని రేఖకి పరిచయం చేశాడు.

ఆ సాయంత్రం, ఆఫీసు అయిపోయినతరువాత బస్ స్టాపింగ్‌లో ఆమె రామ్మూర్తినడిగింది తెలుగులో—"మీరూ తెలుగువాళ్ళేనా" అని.

రామ్మూర్తి ఉలిక్కిపడ్డాడు.

"మీరూ తెలుగువాళ్ళేనా?"—రామ్మూర్తి ఆమె అడిగిన ప్రశ్నకి జవాబు చెప్పకుండానే తిరుగు ప్రశ్న వేశాడు.

"కాకపోతే మిమ్మల్ని తెలుగులో ఎలా ప్రశ్నించ గలను?"—రేఖ అందమయిన లేతగులాబీ పెదవులమీద చిరునవ్వు చిందులాడింది.

రామ్మూర్తి ఆశ్చర్యంగా నోరు తెరిచాడు.

"నేను తెలుగు వాణ్ణని మీ కెవరు చెప్పారు?"

"మీ చేతిలోని పుస్తకం!"

రామ్మూర్తి నవ్వుకున్నాడు. అవును, చేతిలో తెలుగు పుస్తకం పెట్టుకుని, నేను తెలుగువాణ్ణికానని, యెలా బుకాయించడం?—అనుకున్నాడు.

బెంగాలీ పొరుగులో— బెంగాలీ మిత్రులతో— బెంగాలీ వాతావరణంతో బాగా విసిగిపోయిన రామ్మూర్తికి తెలుగుమాటలు వినిపించే సరికి అమృతపు సోనలు కురిసినట్టయింది. మాతృభూమిని సందర్శించినట్టయింది. ఆత్మీయులతో మాట్లాడుతున్నట్టయింది. ఇద్దరూ మాట్లాడుకుంటూ ఇల్లు చేరుకునే సరికి, రామ్మూర్తి గది వరాండాలో, నౌకరు కుర్రాడూ, దాసీ కుర్రదీ, తిష్ఠవేసి పరాచికాలాడుతూ కనిపించారు.

"రామ్మూర్తి గారు! మీ నౌకరు కుర్రాడికి కాస్త భయం పెట్టాలి సుమండీ అమాయకప్పిల్ల దాంతో యేమిటా పరాచికాలు?"—రేఖ చిరుకోపం నటిస్తూ రామ్మూర్తి కళ్ళలోకి చూచింది.

"అబ్బే, మీ పిల్లే మావాణ్ణి పాడుచేస్తోంది. నిక్షేపంలాంటి కుర్రాడు. ఏమవుతాడోనని భయంగా వుంది"—రామూర్తి చిలిపిగా జవాబిచ్చాడు.

"ఏమిటీ?—అలాగా? అంత భయంగా వుంటే గదిలో కట్టేసుకోక పోయారా?"

ఇద్దరూ నవ్వుకున్నారు.

పరాచికాలాడుతోన్న జంట పరారయ్యారు.

రేఖా రామ్మూర్తులు ఎవరి గదులకి వాళ్లువెళ్లారు.

రేఖా రామ్మూర్తుల పరిచయం స్నేహంగా మారింది. ఆఫీసుకి యిద్దరూ కలిసే వెళ్లేవారు. కలిసే వొచ్చేవారు.

ఆరోజు ఆదివారం ఆఫీసుకి సెలవు. నౌకరు కుర్రాడెంతకీ రాక పోయే సరికి రామ్మూర్తి తనే గది శుభ్రం చేసి, స్నానంచేసి, కాఫీ ముగించుకొని యీజీ చేర్లో కూలబడి పేపరు తిరగేస్తూ నౌకరు కోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు.

ఎవరో వొస్తోన్నట్టు మెట్లమీద చప్పుడయితే తిరిగి చూచాడు

"రామ్మూర్తి గారూ! మీ మీద దావా వేస్తున్నాను"—అంటూ రేఖ ప్రవేశించింది. ఆమె కళ్లు మెరుస్తున్నయ్ ఆమె కట్టుకున్న రక్తవర్ణం సిల్కు చీరా—అదే రంగు చోళీ కళ్లల్లో మెరుపులు మెరిపిస్తోంది. తల్లోమల్లెలు కమ్మని సౌరభాన్ని వెదజిమ్ముతున్నయ్. ఆమె రామ్మూర్తి గదికి అంత చొరవగా రావడం అదే ప్రథమం

"ఎందుకూ?—" రామ్మూర్తి కుర్చీ చూపుతూ ఆమెకళ్లలోకి చూచాడు

"ఎందుకా?—మీకు తెలీదేమిటి?"—రేఖ కొంటెగా అతగాడి కళ్లల్లోకి చూచింది.

రామ్మూర్తి తెలీదన్నట్టు తల అడ్డంగా వూపాడు.

"అయితే చెబుతున్నా వినండి మరే, మీ నౌకరు కుర్రాడు మా దాసీ దాన్ని లేపు కెళ్లాడు"

"నిజంగానా?"—రామ్మూర్తి రేఖ కళ్లలోకి చూచాడు. అతగాడి కళ్లలో యేదో వింత వెలుగు ప్రకాశించింది.

"మంచిపని చేశాడు"—అని పకపకా నవ్వేశాడు. రేఖ సిగ్గుతో తలవొంచేసుకుంది, ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వుకుంటూ

"పోనీలెండి. పై ఆదివారం నాపుట్టినరోజు పండగ మీరు మా ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించాలి."

"చపాతీలు—బంగళాదుంపలూ తినిపిస్తారా?"

"అబ్బే, తెలుగుభోజనం"

తెలుగుతిండి అనేసరికి రామ్మూర్తికి ప్రాణం లేచి వచ్చినట్టయింది.

"మీ దాసీది లేదుగా?"

"అదుంటే మాత్రం తెలుగు వంటకాలు దానికి తెలుసేమిటి?"

"అయితే వంటెవరు చేస్తారు?"

"ఇంకెవరు?— నేనే"

"మీకు వంట చేతవునా?"

"మా బాగా అడిగారు. చేపపిల్లకి ఈతొచ్చా అన్నట్టుంది, మీ ప్రశ్న."

ఇద్దరూ నవ్వుకున్నారు.

* * * *

రామ్మూర్తి ఆదివారంకోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు. యెదురుచూస్తున్న ఆదివారంరానే వచ్చింది.

తెలుగువంటకాలు—అందులో రేఖ స్వయంగా వండిన వంటకాలు, రామ్మూర్తికి అమృతప్రాయంగా ఉన్నయ్.

తెలుగు ఉప్మా—తెలుగుకారం చవిచెడి మొద్దుబారిన నాలుక్కి చురుకుదనం కలిగించింది.

"అబ్బ! యెంతకాలమైంది, తెలుగుతిండి తిని! నాలుక్కి పట్టిన తుప్పు కాస్తా వొదిలిపోయిందీ రోజుతో"—అన్నాడు రామ్మూర్తి తింటూనే.

రేఖ నవ్వుకుంది.

"రోజూ ఇలాంటి తిండికొరికితే ఎంత బావుంటుంది!"—రామ్మూర్తి నిట్టూర్చాడు.

"దాసీది కూడా లేదుగా, స్వయంపాకం తప్పదు! మీకభ్యంతరం లేకపోతే రోజూ తిండికిక్కడికి రావొచ్చు."

"ఎక్కడమోమాట పడ్డా తిండికాడ మోమాట పడ్డం మన చేతకాదు"

"అయితే మరీ మంచిది, త్వరగా తినండి, బజారుకెళ్ళి వెచ్చాలు పట్టుకురావాలి"

"ఏఁవిఁటో, అప్పుడే సంసారం నెత్తిన పడేలాగుందే!"—రామ్మూర్తి కొంటెగా నవ్వాడు.

రేఖ సిగ్గుతో తలవొంచేసుకుంది

రోజూ రేఖ వంటచేస్తోంది. రామ్మూర్తి రేఖకి సాయంచేసేవాడు. పదింటికల్లా భోజనం తయారయ్యేది. ఇద్దరూ భోజనం చేసి ఆఫీసుకు వెళ్ళేవారు.

ఇద్దరూ ఒకే ప్రాంతంవారని తెలుసు. కాని, వొకరి పుట్టు పూర్వోత్తరాలింకొకరికి తెలియవు. ఒకరి ఆంతర్యాలింకొకరికి తెలియవు. కలకత్తా చేరుకోవలసిన అవసరమేమొచ్చిందో వొకరికొకరు చెప్పుకోలేదు. కాని, చాలా సన్నిహితులయిపొయ్యారు. వారికొక్కవలసింది గత చరిత్రలు కావు. నిష్కల్మష హృదయాలు!

రేఖతో స్నేహం ఏర్పడిం తర్వాత జానకిని పూర్తిగా మరిచిపోగలిగాడు రామ్మూర్తి. రేఖ సాన్నిహిత్యంలో ఏలాంటి కష్టాలయినా మరిచిపోగలడు రామ్మూర్తి.

రామ్మూర్తిని క్షణం చూడకపోతే రేఖకి యేమీ తోచేదికాదు.

రోజులు దొర్లుతున్నయ్.

ఆరోజు రేఖాదేవి చాలా హుషారుగా ఉంది. రామ్మూర్తి తనకీ రేఖకీ కొత్త బట్టలు కుట్టించుకొచ్చాడు. ఆసాయంత్రం ఇటు రేఖ మిత్రురాలు నిర్మల భర్తభాస్కర్‌తో బాటు దిగింది. అటు బెంగాలీ ఆసామీ సకుటుంబంగా వేంచేశాడు. రామ్మూర్తి అందర్నీ ఆహ్వానించాడు.

మరుసటిరోజు, స్థానిక మిత్రుల సమక్షంలో, నిర్మలాభాస్కర్ల ఆధ్వర్యాన బెంగాలీ దంపతుల సాయంతో, రేఖారామ్మూర్తుల వివాహం ఆధునిక పద్ధతుల్లో జరిగిపోయింది. అందరూ నవదంపతుల్ని ఆశీర్వదించి, తమ తమ యిళ్ళకి వెళ్ళిపోయారు. బెంగాలీ దంపతులూ—నిర్మలా భాస్కర్లూ రెండురోజులపాటు, రేఖారామ్మూర్తుల ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించి తమదారిని తాము వెళ్ళిపోయారు

రేఖారామ్మూర్తులు దంపతులయ్యారు.

సంసార రథానికి సారథ్యం వహించారు.

అనతి కాలంలోనే రేఖ గర్భం దాల్చి, ఓసుముహూర్తాన చక్కని ఆడశిశువును తీర్థమాడింది. రేఖ యిప్పుడు ఉద్యోగం చెయ్యడంలేదు ఇంట్లోనే వుంది, పాపాయిని చూసుకుంటోంది.

* * * *

జానకి అప్పుడే క్లబ్బునుండి ఇంటికి వొచ్చింది. మనసంతా యేదో చికాగ్గా వుంది. ఈమధ్య తన మనసేమీ బావుండడంలేదు.

ఇరుగుపొరుగు అమ్మలక్కలు తనవెనుక చెవులు కొరుక్కుంటారు. క్లబ్బులో మిత్రులందరూ తనవేపు అదోలా చూచి నవ్వుకుంటారు.

"ఎందుకు?—ఏమిటిదంతా?—వీళ్ళకి వేరే పనేలేదా?—

ఏఁవిటా చెవులు కొరుక్కోడాలు?—ఏఁవిటా పకపకలూ ఇకఇకలూ?

ఒకరు బాగుపడితే చూళ్ళేరు—ఒకరు చెడిపోతే చేరదీరు. ఎవరెలాపోతే వీళ్ళకేం?—నీచ లోకం!"—జానకి కోపంతో గజగజలాడిపోయింది.

ఇల్లంతా యేదో గజిబిజిగా వున్నట్టు అవుపిస్తే నౌకర్లని బాగా చీవాట్లు పెట్టింది

కుర్చీలో కూలబడి, నిలువుటద్దంలో చూచుకుంది. మెళ్లో ఆభరణాలు తన్ను చూచి నవ్వుతున్నట్టు—ఎగతాళి చేస్తున్నట్టు అవుపిస్తే, గబగబా వొలిచి డ్రాయర్లో పడేసింది.

బాధగా అశాంతిగా కళ్లు గట్టిగా మూసుకుంది.

క్రింద యేదో దభేలున శబ్దమయితే ఉలిక్కిపడి కళ్లు తెరిచింది నౌకర్లందరూ క్రిందికి పరుగెత్తుతున్నారు కంగారుగా. జానకికూడా లేచి, క్రిందికి వెళ్ళింది.

భర్త వీరవరహావతారంగారు మేడ దిగుతూ దిగుతూ కాలుజారి క్రిందపడి, కాలు విరుచుకున్నారు. రక్తం కారుతోంది. ముసలాయన బాధతో మూలుగుతున్నాడు. క్షణంలో డాక్టరు వచ్చారు. కట్టుకట్టి మంచమెక్కించారు.

వీరవరహావతారంగారిది అసలే వృద్ధాప్యం. ఈ గాయాలతో బాధపడుతోంటే జానకి చూళ్ళేకపోయేది.

కాలు కుళ్ళిపోయింది. కాలు తీసేయకపోతే చాలాప్రమాదం జరగవొచ్చన్నారు డాక్టర్లు. జానకి అనుమతితో వీరవరహావతారంగారి కాలు కాస్తా తీసేయడం జరిగింది.

జానక్కి ఇప్పుడు క్షణం తీరిక లభించడంలేదు. ఎప్పుడూ రోగిష్టి భర్తను కాచుకూర్చోవలసి వచ్చింది. జానకి క్షణం అవుపించకపోతే ముసలాడు కలవరించేవాడు జానకి నిద్రాహారాలు మాని భర్తకి సేవచేస్తోంది. రాత్రిళ్లు రోగిమంచం వద్దనే కూచుని, అతని వేపే చూస్తూవుండిపోయేది.

పీక్కుపోయిన కళ్లు—ముడుతలుబడ్డ దవడలు బోసినోరూ—బట్టతలా—గుబురుగా ఎదిగిన తెల్లని గడ్డం—మొండి కాలూ—చూచి భయంతో గజగజలాడిపోయేది.

అప్పుడప్పుడే విజృంభించే యౌవనంతో, నవనవలాడుతూన్న తనఅందాన్నీ—అవయవ పరిపుష్టినీ—నిలువుటద్దంలో చూచుకుని బరువుగా నిట్టూర్చేది.

ఈ వయసూ, ఈ అందం, ఇలా అడవికాచిన వెన్నెల్లా వృథా కావలసిందేనా?—అనుకునేది.

వెంటనే రామ్మూర్తి స్మృతిపథంలో మెదిలేవాడు. ఆమెగుండె బరువుగా జారిపోయేది. దిగులుగా కుర్చీలో కృంగిపోయేది.

ఆమెకి తెలీకుండానే, కళ్ళల్లోంచి అశ్రువులు జారిపోయేవి

ఈ వార్తవిన్న రామలక్ష్మమ్మ గుండెలాగి చనిపోయిందన్న వార్త, జానకిని మరీ కృంగదీసింది.

మేనమామ రంగారావుగారు అక్కయ్య మరణానంతరం, సకుటుంబంగా విజయంచేసి, జానకి యింట్లోనే మకాంపెట్టి, జానక్కి చేదోడు వాదోడుగా వుంటున్నారు.

డాక్టర్లకీ—మందులకీ వేలు ఖర్చుపెడుతున్నా, రోగం తిరుగుముఖం పట్టడంలేదు రోజులుగడిచేకొద్దీ రోగం ప్రమాదస్థితికి తీసుకుపోతోంది.

జానక్కి నిద్రాహారాలులేవు. మనశ్శాంతి అసలే లేదు. ఎప్పుడూ, ఏదో ఆలోచిస్తూ కూచుండిపోయేది.

మేనమామగారి కుటుంబం తనకి సాయంగా వుండడానికి బదులు, గుదిబండగా తయారయింది నౌకర్లమీద అధికారం చెలాయించడానికి--దొరికింది దొరికినట్టు కాజెయ్యడానికీ—తయారయ్యారు.

జానకిమీద సానుభూతి చూపేవాళ్ళులేరు. ఆమెనిగూర్చి విచారించేవాళ్ళు లేరు.

వీరవరహావతారంగారి మరణానంతరం, వ్యాపారాన్ని ఎవరు నడపాలి?—అద్దెలు ఎవరు వసూలు చెయ్యాలి?—వ్యవసాయంమీద ఎవరు అజమాయిషీ తీసుకోవాలి?—కారు అమ్మెయ్యాలా? ఉంచుకోవాలా?—వీరవరహావతారం తరువాత యీ ఆస్తికి వారసులెవరు?.........ఇదీ వాళ్ళధ్యాస! ఈ విషయమై వాళ్ళు మాట్లాడుకొంటుండగా రెండు మూడు దఫాలు జానకి విన్నది కూడాను.

'వీళ్ళక్కావలిసింది నాభర్త జబ్బు నయంకావడంకాదు. — నా పసుపుకుంకుమ పదికాలాలపాటు చెరిగిపోకుండా వుండడంకాదు.

డబ్బు!—ఆస్తి!—అజమాయిషీ!—ఐశ్వర్యం!—ఛీ! ఏం మనుషులు?"—అనుకునేది జానకి లోలోపలే కృంగిపోయేది.

* * *

రామ్మూర్తి ఆఫీసులో కూర్చుని, అప్పుడే పోస్టుమేన్ డెలివరీచేసిన ఉత్తరాన్ని విప్పిచదువుకుని, బరువుగా నిట్టూర్చి, మడిచి జేబులో పెట్టుకున్నాడు. ఇంతలో ఆఫీసుబోయ్, బయట తనకోసం ఎవరో కాచుకుని వున్నారని చెప్పగా, లేచివెళ్ళాడు.

నల్లగా—బక్కపలచగా— ఓ వయసుమళ్ళిన వృద్ధుడు నుంచుని వున్నాడు. రామ్మూర్తి అతణ్ణి గుర్తు పట్టలేకపోయాడు.

"ఏంబాబూ, నేను తాతయ్యని"—అంటూ సన్నగా నవ్వాడు.

"తాతయ్యా, నువ్వా? ఎంతకాలానికి కనిపించావ్?"—అని అంటూ అమాంతం కౌగిలించుకున్నాడు పెల్లుబికిన ప్రేమతో.

"నువ్వు మారలేదుబాబూ!—అచ్చం తల్లి పోలిక. కల్లాకపటం యెరుగని మనసు"—అంటూ తాతయ్య చెమర్చిన కళ్ళుతుడుచుకున్నాడు.

"ఆతల్లి మాటంటే నే గుండెలు కరిగిపోతున్నయ్. భోగంముండ మోజులోపడి, అన్నెంపున్నెం ఎరుగని అమాయకురాలి నెత్తిన అభాండంమోపి, తల్లిగారింటికి తోలేశాడు మహారాజు. అనుభవిస్తున్నాడు. ఆతల్లి దిగులుతో మంచమెక్కి ఏడుతిరక్కమునుపే చెల్లుకుంది. మహాయిల్లాలు"—తాతయ్యకళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి.

"పోనీలే తాతయ్యా, జరిగిపోయిందానికి చింతించి ప్రయోజనం లేదు."

"మామయ్యకూడా దాటిపోయారుటగా?"

"ఆయనగారుంటే నాకీప్రయాసం తప్పేపోను"

"అవును, ఆయనగారే లేకపోతే మీరేమైపోయేవారో"—తాతయ్య బరువుగా నిట్టూర్చాడు.

"ఉత్తరం చేరిందా బాబూ?"

"ఇప్పుడే చేరింది తాతయ్యా"

"వెంటనే, మనం బయలుదేరాలి బాబూ. ఆలస్యంచేస్తే వ్యవహారం ముదిరిపోవొచ్చు"

"అలాగే తాతయ్యా. ఇప్పుడే మేనేజర్‌తో మాట్లాడి సెలవు గ్రాంటు చేయించుకొస్తా"—అంటూ వెళ్ళి, పదినిముషాలకల్లా తిరిగొచ్చి — "ఇహపద తాతయ్యా. ఇంటికెళదాం"—అన్నాడు.

ఇద్దరూ నడుస్తున్నారు.

"పెళ్ళి చేసుకున్నారటగా బాబూ"

"అవును తాతయ్యా, పాపకూడా"

"అలాగా, పద బాబూ త్వరగా పద, పాపని చూడాలి" ఇద్దరూ ఇల్లు చేరుకున్నారు.

రామ్మూర్తిని చూస్తూనే తల్లి చేతిలోని పాపాయి చేతులు చాస్తూ మీదికొచ్చింది. రామ్మూర్తి పాపని అందుకుని, తాతయ్య కందిస్తూ—"తాతయ్యా, మమ్మల్నెత్తుకుని ఆడించావ్. మునిమనమరాల్ని కూడా ఆడించు"—అన్నాడు.

తాతయ్య ఆత్రంగా అందుకుంటూ—"అంతకంటేనా బాబూ? మీ వుప్పుకారంతో పెరిగిన శరీరం బాబూ ఇది."—అని అంటూ రేఖ వేపు చూచాడు.

"ఏమిటీ—నువ్వా తల్లీ?"—అంటూ ఆశ్చర్యపోయాడు తాతయ్య

"మిమ్మల్నెక్కడో చూచినట్టు జ్ఞాపకం"—అంటూ రేఖ అంటోంటే రామ్మూర్తి ఆశ్చర్యంగా నోరు తెరిచాడు.

"రేఖని మీ రెరుగుదురా తాతయ్యా"—అని ప్రశ్నించాడు.

"ఎరక్కేం బాబూ, ఎరుగుదును. ఆమే నన్నెరగదు"

"అలాగా?"—అంటూ రేఖకూడా ఆశ్చర్యపోయింది.

"పోనీగాని, అమ్మగారెవరో మీ రెరుగుదురా? చెప్పండి"

"ఊఁహూఁ" — రామ్మూర్తి తల అడ్డంగా వూపాడు.

"పోనీ, మీరు చెప్పండమ్మా, అయ్యగారెవరో మీ రెరుగుదురా?"

"తెలీదు"—రేఖకూడా తల అడ్డంగావూపింది.

"బాగానేవుంది బాబూ. అంతా భగవల్లీల బాబూ, భగవల్లీల"

"ఎవరు తాతయ్యా రేఖ?"

"అంతా దార్లో చెప్పుకుందాం బాబూ. ముందు బయలుదేరండి. రైలుకి ఆట్టే వ్యవధికూడా లేనట్లే వుంది"

"అలాగే తాతయ్యా"

భోజనాలు ముగించుకుని, బండి కట్టించుకుని బయలుదేరారు అందరూ రైలుస్టేషనుకి.

రైలు శరవేగంతో దూసుకుపోతోంది. రెండవ తరగతి పెట్టెలో ఓ వేపు రామ్మూర్తీ, రేఖా—మరో వేపు తాతయ్యా పాపాయీ కూచున్నారు.

రామ్మూర్తి తాతయ్యవేపు చూచి—"ఇక చెప్పు తాతయ్యా ఎవరు రేఖ?"—అని అడిగాడు.

తాతయ్య రామ్మూర్తి వేపు అదోలా చూచి నవ్వి,—చెప్పాలా బాబూ, చెబుతా. చెప్పేముందు ఓ చిన్నకథ కూడా చెప్పాలి. తాపీగా వింటానంటే చెబుతా"—అన్నాడు.

"కథా? చెప్పు తాతయ్యా, చాలరోజులయింది నువ్వు కథ చెప్పగావిని"—రామ్మూర్తి సర్ది కూచున్నాడు.

తాతయ్య చిరునవ్వు నవ్వి—"అప్పుడు చెప్పినవన్నీ కల్లబొల్లి కథలు బాబూ. ఇప్పుడు చెప్పబోయేది యథార్థగాథ.—చెప్పమంటావా తల్లీ!"—తాతయ్య రేఖ వేపు చూచి సన్నగా నవ్వాడు.

"చెప్పకపోతే వా రూరుకుంటారు గనకనా, చెప్పండి తాతయ్యా"

"ఆఁ—ఇహ కథలోకి దిగుదాం"—తాతయ్య గొంతు సర్దుకుని కథ ప్రారంభించాడు.

"అనగనగా ఓ రైతు. ఆ రైతుపేరు...ఆఁ... యేదో వొహ పేరు.—ఆఁ—సాంబయ్యనుకుందాం. ఆ సాంబయ్యకి లేకలేక ఓ అమ్మాయి పుట్టింది. ఆఅమ్మాయి అందాలరాశి, సుగుణాలకుప్ప. ఆ అమ్మాయిని చూచుకుని ఆ దంపతులు మురిసిపోయేవారు. ఆపాప ముద్దుమాటలు వింటూ—చిలిపిచేష్టల్ని చూస్తూ తమ కష్టాలు మరిచిపోయేవారు.

ఆపాప, శుక్లపక్ష చంద్రునికి మల్లే దిన దినాభివృద్ధి చెందుతూ ఇంతపాప అంతై ఐదేళ్ల పాపయింది.

ఓ మంచి ముహూర్తం చూచి, పాపకి అక్షరాభ్యాసం చేయించారు. పాప చాలా హుషారుగా, తెలివిగా చదువుకుంటోంది.

ఇంతలో ఆమె తల్లి కాస్తా, అకస్మాత్తుగా గుండె జబ్బుతో మరణించింది. ఆమె మరణించేప్పుడు పాపకి పన్నెండేళ్లుంటుందేమో. అప్పుడు, పాప నాలుగవఫారం కాబోలు చదువుతోంది."

రామ్మూర్తి అడ్డొచ్చి అడిగాడు.

"ఆపాప పేరేం తాతయ్యా"

"పేరే?—పేరు పాపే అనుకుంటా. అయినా పేర్లతో మనకేం అవసరం బాబూ, మనక్కావలిసింది కథ కాని..."

"అలాగా?—సరే, తరువాత?"

"తరువాత—పాపం, తల్లి మరణంతో పాప జీవితం కష్టాలపాలయింది. అల్లారు ముద్దుగా పెరిగిన పాప అష్టకష్టాలూ పడవలసి వచ్చింది. తండ్రి సాంబయ్య రెండో వివాహం చేసుకున్నాడు. ఆతల్లి మహాగయ్యాళి. పాపని నానా హింసలూ పెట్టింది.

పాప స్వతహాగా చాలా తెలివయింది. మారుతల్లి ఎన్ని కష్టాలు పెట్టినా యెవరికీ చెప్పుకునేదికాదు. పదిగంటలవరకూ మారుతల్లికి చాకిరీచేసి, పదింటికి బడికి వెళ్ళేది. బడినించి ఇంటికి రాగానే పాపకోసం బండెడు చాకిరీ కాచుకుని వుండేది యింట్లో. ఇంటి చాకిరంతా చేసి, అందరూ పడుకున్న తరువాతగానీ, పాఠాలు చదువుకునేందుకు గూడా వ్యవధి చిక్కేది కాదు. ఎప్పుడు నిద్రపోయేదో. మళ్ళీ పొద్దు పొడవగానే మేలుకునేది.

సాంబయ్యగారుకూడా పడుచుపెళ్లాం మోజులోపడి కూతురి యోగక్షేమాలు విచారించేవాడే కాదు. కాని పాపం, పాప యెప్పుడూ చింతించలేదు.

పాపకి ఆత్మవిశ్వాసం మెండు. ఎప్పుడూ ఎవరిమీదా ఆధారపడేది కాదు. తన కష్టసుఖాలు ఎవరికీ, చెప్పుకునేది కాదు. చెప్పుకున్నా ప్రయోజనం సూన్యం అని ఆమెకి తెలుసు.

పాప స్కూలుఫైనల్ పూర్తి చేసింది.

పాపకి పై చదువులు చదవాలని వున్నప్పటికీ మారుతల్లి కిష్టంలేకపోవడంతో, అంతటితో ఆగిపోవలసి వచ్చింది. పాప కించిత్తుకూడా విచారించలేదు.

ఒహనాడు పొరుగూరినుంచి ఓ మోతుబరి రైతు వ్యాపారంమీద ఆవూరొచ్చాడు. ఆ రైతు సాంబయ్యగారింటనే దిగడం సంభవించింది.

వయసొచ్చిన పాపని చూచేసరికి, ఆ రైతు మనసు మెరమెరలాడింది. తన యీప్సితాన్ని సాంబ

య్యకు తెలియపరిచాడు. అప్పుడతగాడి వయసు యాభైయేళ్ళకి తక్కువుండదు. భార్యలేదు. బోలెడంత ఆస్తివుంది. కాని కన్నకడుపుకదా, సాంబయ్యకి మనసురాలేదు మాటివ్వడానికి. కాని పడుచు పెళ్లాంమనసు ఆస్తిమీదికి పోయింది. వొప్పేసుకోమని పట్టుబట్టింది. పడుచు పెళ్లాంమాట కాదనలేక సాంబయ్య గంగిరెద్దులా తలూపాడు.

అతగాడు సంతోషంతో చంకలుకొట్టుకున్నాడు. సాంబయ్య తనకివ్వాలిసిన మూడువేల రూపాయలూ అప్పటికప్పుడే రద్దుచేసేశాడు. బ్రాహ్మడొచ్చాడు. ముహూర్తం పెట్టుకున్నారు. అంతా క్షణంలో జరిగిపోయింది.

తన యిష్టానిష్టాలతో నిమిత్తంలేకుండానే తన పెళ్లి నిశ్చయమైనందుకు—తిన్న వయసు మళ్లిన ముసలివాడికి ముడిపెట్టబోతున్నందుకు— పాప, కించిత్తు కూడా చింతించలేదు. తనకీ పెళ్లొద్దని యెదిరించలేదు. మారాం చెయ్యలేదు. అలాచేసినా ప్రయోజనముండదని పాపకి తెలుసు. అన్నీ తలొంచుకు వొప్పుకుంది.

ముహూర్తం దగ్గరపడింది. మగపెళ్లివారినుండి పిలుపొచ్చింది. పాపని పెళ్లికూతుర్ని చేసి, బాజా బజంత్రీలతో బయలుదేరారు రైలుస్టేషన్‌కి.

వాళ్లు వెళ్ళాలిసిన బండీ, కలకత్తా మెయిలూ రెండూ ఆ స్టేషన్‌లోనే క్రాసింగవాలి

బండికోసం కాచుకూర్చున్నారు. కాచుకూర్చున్న బండి రానేవొచ్చింది. కలకత్తా మెయిలు కదిలింది. తమ బండీ కదిలే వేళయింది. గార్డు విజిల్ వూదాడు. మరుగుదొడ్డికెళ్లిన పెళ్లికూతురు ఎంతకీ బయటికిరాదు. అమ్మలక్కలు కంగారుగా లోపలికెళ్ళి గాలించారు. పెళ్ళికూతురు జాడలేదు. ఏమైందో యేమో! అంతర్ధానమైపోయింది. ఎక్కడెక్కడో వెతికారు. ఆమె కనిపించనేలేదు. ఇంకా వెతుకుతూనే వున్నాడు సాంబయ్య"

ఇంతలో రేఖ అడ్డొచ్చి—"అప్పుడు మీరక్కడున్నారా?"—అని అడిగింది.

"ఉండకపోవడమేమిటి తల్లీ. అసలు పిలుపుకెళ్ళినవాణ్ణి నేనే"

"నువ్వా?"—రామ్మూర్తి ఆశ్చర్యంగా నోరు తెరిచాడు.

"తరువాత, పాపేమయింది?"

"ఏమో, నాకేం తెలుసుబాబూ, రేఖమ్మకి తెలియాలి"—అంటూ తాతయ్య రేఖవేపుచూచి సన్నగా నవ్వాడు.

"ఏమవుతుంది? కలకత్తా మెయిలెక్కి కలకత్తా చేరుకుంది. తనకోసం స్టేషన్‌లో ఎదురుచూస్తోన్న స్నేహితురాలు నిర్మలతో కలిసి వెళ్ళిపోయింది. నిర్మల సాయంతోనే ఉద్యోగం సంపాయించింది. ఓ యువకుణ్ణి ప్రేమించి పెళ్ళాడి, ఓ పాపాయిని కనుక్కుని హాయిగావుంది"—రేఖ కథ పూర్తిచేసింది.

రామ్మూర్తి కళ్లు వింతగా మెరిసినయ్

"తాతయ్యా నీదో పొరబాటు, అసలు ఆ అమ్మాయి పేరు 'పాప' కాదు రేఖ"—రేఖ కళ్లల్లోకి కొంటెగా చూస్తూ అన్నాడు రామ్మూర్తి.

"తాతయ్య ఫక్కున నవ్వేశాడు. పప్పులో కాలేశావ్ బాబూ! ఆ యమ్మాయి పేరు రేఖకాదు శశిరేఖ!"

నిజంగానా—అన్నట్టు రేఖ కళ్లల్లోకి చూచాడు రామ్మూర్తి.

రేఖ సిగ్గుతో తలవాల్చేసింది సన్నగా నవ్వుతూ.

ఇంతలో వాళ్లు దిగాలిసిన స్టేషనుకూడా వొచ్చేసింది.

"నాకథ చెప్పారు. వారికథ చెప్పనేలేదు"—శశిరేఖ తాతయ్యని అడిగింది.

"అదేంటి తల్లి, తినబోతూ రుచులడగడమెందుకు? ఇహ వుండేదల్లా వారికథే. చెప్పడమెందుకు? కళ్ళారా చూడబోతుంటేను"--తాతయ్య లేచి, పెట్టే బెడ్డింగూ క్రిందికిదించి, కూలీ నెత్తికెక్కించాడు. అందరూ స్టేషన్ బయటికి నడిచారు.

* * *

జానకి గదిలో వొంటరిగా కూచుని, కిటికీలోంచి సూన్యంలోకి చూస్తూ ఆలోచిస్తోంది.

చక్రాల్లాంటి ఆమె కళ్లు జ్యోతుల్లా మండుతున్నాయి ముఖంలో యేదో గంభీరతా—విరక్తి—విచారం దోబూచులాడుతున్నయ్. గాలికిముఖం మీద జీరాడే ముంగురుల్ని సవరించుకోను సైతం ఆమెకి తోచడం లేదు.

ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తోంది.

అప్పుడే వానకురిసి వెలిసినట్టుంది వాతావరణం. చీమచిటుకు మన్నా వినిపించేంత నిశ్శబ్దం.

'ఇదేనా జీవితమంటే?—మూన్నాళ్ళ ముచ్చట కోసం ఏం విరగబాటు?—తుచ్ఛమయిన భోగాల కోసం ఏం పాకులాట?

ఆయనేం పట్టుకెళ్ళాడు తనతో?

ఎంత త్వరలో—కనురెప్పపాటులో ఎంత జరిగి పోయింది?—

జానకి బరువుగా నిట్టూర్చింది.

మేనమామ రంగారావుగారి బొంగురు గొంతు అవతలి గదిలోంచి వినిపిస్తుంది. చచ్చినవాడి ఆస్తిని కాస్తా చేజిక్కించుకునేందుకు ఏవైనా అడ్డదార్లున్నాయేమోనని అన్వేషిస్తున్నాడు. వకీలుతో సంప్రతిస్తున్నాడు.

'ఛీ! ఏం మనుషులు?—ఎంత కుళ్ళు—ఎంత కుళ్ళు—ఎంత స్వార్థం!...వీళ్ళ కొంపకలిసింది తోటి మానవుడు సుఖపడ్డం కాదు. డబ్బు!—హోదా!—అంతస్తు! వీటికోసం ఏమయినా చేస్తారు. ఎంత నీచానికయినా వొడికడతారు. ఎన్ని అబద్ధాలయినా ఆడతారు. ఏ కూడయినా కుడుస్తారు ఎందరు అభాగ్యజీవులనయినా నాశనం చేస్తారు.

మనుషులేనా? వీళ్లు?

వీళ్ళకి హృదయాల్లేవా?'—

జానకి కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి.

ఎవరో గుమ్మంవద్ద వస్తున్నట్టు చప్పుడయితే, కళ్లు తుడుచుకుని, పమిట సర్దుకుంది.

దాసీది గుమ్మంలోంచి—"అమ్మగారూ తాతయ్య వొస్తున్నాడు"—అని చెప్పింది.

"ఏమిటీ తాతయ్యొస్తున్నాడా?—చినబాబుని వెతికి పట్టుకుని వొస్తున్నాడా?—చినబాబులేకుండా వొంటరిగా వొస్తున్నాడా?"

"చినబాబు కూడా వొస్తున్నారండి"

"ఏమిటి చినబాబు కూడా వొస్తూన్నాడా?—ఎంత విశ్వాసపాత్రుడు తాతయ్య?—ఎంత నిస్వార్థమైన జీవితం తాతయ్యది!—చినబాబుని వెతికి పట్టుకొస్తున్నాడా?

చినబాబు? భర్త వొదలిపెట్టిన తల్లితో, అష్టకష్టాలూ అనుభవించి—జీవితపు విలువలు తెలుసుకున్న చినబాబు!—తన ఐశ్వర్యాన్ని తాను అనుభవించడానికి వొస్తున్నాడా?"—అనుకుంది.

"అమ్మగారూ! కోడలుగారు కూడా వొస్తున్నారు—అదేమిటీ, శశమ్మ గారండి"—దాసీది ఆశ్చర్యంగా నోరు తెరిచింది.

ఏమిటీ—శశా?—శశి నాకోడలా?—నాస్థానే అత్తగా వుండాలిసిన శశి—కోడలుగా వొస్తోందా? ఎంత అదృష్ట వంతురాలు!—జానకి ఆశ్చర్యపోయింది.

"అవును, ఏది సౌఖ్యమో ఏదసౌఖ్యమో—ఏది శాశ్వతమో ఏది అశాశ్వతమో నీకు తెలుసు శశీ—సత్యాన్ని సత్యంగానే చూడగలవు—నీ కాళ్ల మీద నువ్వు నుంచోగలవ్ నీ కోసం నువ్వు పోరాడ గలవ్. కష్టాలని నిర్భయంగా ఎదుర్కోగలవ్. నీవు ధైర్యశాలివి. నీకు వ్యక్తిత్వముంది. కాబట్టే అత్తగారవలసిన దానివి కోడలుగా వొస్తున్నావ్—' అనుకుంటూ జానకి బరువుగా గుమ్మం వేపు నడిచింది.

ముందు తాతయ్య, వెనక చినబాబూ, ఆ వెనక శశిరేఖా వొస్తున్నారు.

జానకి చినబాబు వేపు చూచింది.

ఆమె కళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. భూమ్యాకాశాలు తల్లక్రిందులయి నట్టయింది.

"మూర్తీ!"—అని వో పొలికేక వేసి, మేడ మెట్ల మీంచి కాలుజారి క్రిందికి దొర్లిపోయింది జానకి.

తాతయ్య, శశీ, రామూ, నౌకర్లూ అందరూ పరుగెత్తుకొచ్చారు.

రక్తపు మడుగులో స్పృహతప్పి పడిపోయిన జానకి, కళ్లు తెరచే వేళకి, డాక్టరు కూడా వొచ్చేశాడు.

జానకి కళ్లు బరువుగా తెరుచుకున్నాయ్.

రామ్మూర్తి బాధగా అరిచాడు--"జానకి!"—అని.

"తప్పు బాబూ! తప్పు నేను జానకిని గాను. పిన్నిని. ఏదీ శశి చెయ్యేదమ్మా, రామ్మూర్తీ నీ చెయ్యిలా తే"

జానకి ఇద్దరి చేతులూ కలపి, తృప్తిగా నిట్టూర్చింది.

"ఏదీ పాపాయినిలా తే,—ఏం పేరమ్మా శశీ"

"జానకండి"

"జానకా?—జానకి?—ఆ పేరెవరు పెట్టారు? చెప్పు శశీ, నిజం చెప్పు, రాము కదూ?"

"అవునండి"

"అవునా రామూ? ఏదీ—వోమారు పిలూ, నే వినాలి!"

రామ్మూర్తి పాపాయిని పేరు పెట్టిపిలిచాడు.

"అబ్బ ఎంత హాయిగా వుంది. ఎంత కాలానికి విన్నాను?"—అని అంటూ హాయిగా కళ్లు మూసింది—జానకి; ఇంటిల్లపాదీ గొల్లుమన్నారు.